

Ірина СКОЧИЛІЯС (Львів)

ПЕЧАТКИ ЄПИСКОПА ПЕРЕМИШЛЬСЬКОГО, САМБІРСЬКОГО І СЯНОЦЬКОГО КОНСТАНТИНА (ЧЕХОВИЧА)

Символіка та “світ речей” української духовної еліти перелому ХІХ–ХХ ст. все ще залишається маловивченою ділянкою спеціальних історичних дисциплін. Проблема дослідження штемпелів українських ієрархів порушувалася різними дослідниками під різноманітними кутами зору. У низці випадків студії висвітлювали генеалогічні та геральдичні аспекти¹. Окремі пам’ятки вищого духовенства публікувалися в радянський період у каталогах документів, поряд з печатками магістратів, цехів тощо². Сучасні сфрагістичні каталоги серед багатьох інших пам’яток представляють й печатки церковних ієрархів³.

Ще один напрям досліджень пов’язаний з описом та публікаціями окремих пам’яток, які зберігаються у бібліотечних, музейних сфрагістичних чи рукописних колекціях, як, наприклад, у Музеї Шереметьєвих (Київ)⁴, бібліо-

¹ Бірюліна О., Рудецький П. Геральдичні символи владик Луцько-Острозької єпархії // Четверта наукова геральдична конференція (Львів, 10–12 листопада 1994 р.): Зб. тез повідомл. та допов. – Львів, 1994. – С. 8–11; Денисов В. Герб митрополита чернівецького і буковинського Української Православної Церкви // Знак. – Львів, 2002. – Ч. 26. – С. 5; Гречило А. Герби єпархій та єкзархатів Української Греко-Католицької Церкви // Там само. – Львів, 2003. – Ч. 31. – С. 4–5; його ж. Нові герби владик Української Греко-Католицької Церкви // Там само. – Львів, 2004. – Ч. 32. – С. 4–5; його ж. Герб владика Нью-Вестмінстерської єпархії УГКЦ Кенета Новаківського // Там само. – Львів, 2007. – Ч. 43. – С. 3; Хаварівський У. Герби львівських владик в унії з Римом 1667–2007. – Тернопіль, 2008. – 112 с.

² Каталог пергаментних документів Центрального державного архіву УРСР у Львові (1233–1799) / Упоряд. О. А. Купчинський, Е. Й. Ружицький. – К., 1972. – С. 350, 351, 359–362, 364, 369, 370, 374–377, 457.

³ 1000 років української печатки: Каталог виставки / Упоряд. Ю. К. Савчук. – К., 2013. – С. 45–54, 169, 170, 313–314, 351–356, 371–372; Борщевич В. Волинська церковна сфрагістика (20–80-ті рр. ХХ ст.). – Луцьк, 2001. – С. 28, 29, 82, 83, 90–92, 110–112, 124, 125.

⁴ Алфьоров О. Молівдовули київського митрополита Михаїла (1130–1145 рр.) за матеріалами сфрагістичної колекції Олексія Шереметьєва // Сфрагістичний щорічник. – К., 2012. – Вип. 2. – С. 151–158; його ж. Географічні назви за новими даними руської сфрагістики ХІІ ст. // Історико-географічні дослідження в Україні: Зб. наук. пр. – К., 2012. – Ч. 12. – С. 6–14; Білоус Н., Перкун В. “Печатію своєю назнаменовал...” (Печатка київського митрополита Іова (Йова) Борецького (1620–1631)) // Сфрагістичний щорічник. – К., 2012. – Вип. 2. – С. 159–169; Перкун В. Дві печатки

теці фундації князів Чарторийських при Національному музеї у м. Кракові, збірках Національного музею у м. Варшаві⁵, Археологічного музею Львівського національного університету ім. І. Франка⁶, Національного музею у Львові ім. Андрея Шептицького⁷, Чернігівського обласного історичного музею ім. В. В. Тарновського⁸ тощо. У працях сучасних вчених проведено фахові, ґрунтовні дослідження, присвячені окремим єпископським печаткам, зокрема, що стосуються проблем встановлення особи власника печатки та її датування.

Необхідно виокремити дослідження, що охоплюють ширшу проблематику, пов'язану з документами вищого духовенства, – праці В. Перкуна⁹, П. Покори¹⁰ тощо.

Поодинокі в українській історіографії зустрічаються комплексні дослідження, присвячені етноконфесійній сфрагістиці. Як приклад, можна навести унікальну роботу з вірменської середньовічної сфрагістики, написану Я. Дашкевичем¹¹, що базується на багатому джерельному матеріалі, містить

київського митрополита Макарія II 1540 і 1549 рр. // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Історіографічні дослідження в Україні: Зб. наук. праць. – К., 2014. – Вип. 24. – С. 145–151; *Андрошук Ф.* Печатки чернігівського єпископа Антонія Гречина // *Ruthenica: Щорічник середньовічної історії та археології Східної Європи.* – К., 2011. – Т. 10. – С. 229–233.

⁵ *Перкун В.* Українські церковні печатки із зібрань Національного музею у м. Варшава та бібліотеки фундації князів Чарторийських при Національному музеї у м. Кракові // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Історіографічні дослідження в Україні: Зб. наук. праць. – К., 2004. – Вип. 11. – Част. 1. – С. 272, 273.

⁶ *Скочилія І.* Печатки владики Михайла Левицького (1774–1858 рр.) (за матеріалами Кабінету спеціальних історичних дисциплін Археологічного музею Львівського національного університету ім. І. Франка) // *Знак.* – Львів, 2013. – Ч. 59. – С. 2–3.

⁷ *Денисова Т.* Матриця гербової печатки єпископа Лева Шептицького (1717–1779) // *Нумізматики і фалеристика.* – К., 2011. – № 4. – С. 34–36; *її ж.* Матриці печаток Михайла Левицького (1774–1858), першого кардинала-українця // *Там само.* – 2013. – № 2. – С. 12–15; *її ж.* Унікальна матриця печатки митрополита Антонія Ангеловича першої чверті XIX ст. // *Там само.* – 2013. – № 4. – С. 10–11; *її ж.* Герб та печатка перемишльського єпископа Михайла Левицького (1813–1818) // *Генеалогічні записки.* – Львів, 2013. – Вип. 11 (Нова серія, 5). – С. 66–67.

⁸ *Ситий І.* Печатки вищих церковних інституцій і монастирів Східної України XVI–XVIII століть. Спроба опису // *Записки НТШ.* – Львів, 2000. – Т. ССXL: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – С. 278–279, 282; *його ж.* Церковна старовина. – Чернігів, 2001. – С. 32–34, 37, 39.

⁹ *Перкун В.* Грамоти українських православних та уніатських церковних ієрархів як сфрагістичне джерело // *Молода нація: Альманах.* – К., 2001. – № 3. – С. 240–251; *його ж.* Печатка митрополита Андрея Шептицького // *Людина і світ.* – К., 2003. – № 5. – С. 39; *його ж.* Kilka uwag o pieczęciach ukraińskich hierarchów cerkiewnych z XVII–XVIII w. // *Pieczęcie herbowe – herby na pieczęciach.* – Warszawa, 2011. – S. 217–226.

¹⁰ *Pokora P.* Pieczęcie średnowiecznych biskupów kijowskich obrządku łacińskiego // *Сфрагістичний щорічник.* – К., 2013. – Вип. 4. – С. 211–217.

¹¹ *Дашкевич Я.* К средневековой сфрагистике армян Украины // *Дашкевич Я.* Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть: Зб. наук. праць. – Львів, 2012. – С. 885–930.

каталог печаток вищого (архієпископи, єпископи та адміністратори єпархій XVII–XVIII ст. – 20 печаток)¹² та нижчого (11 печаток) духовенства. Автор здійснив ґрунтовний, аргументований аналіз сфер застосування штемпелів, виділив види печаток духовних осіб згідно з їхньою ієрархією, зупинився на матеріалах штемпелів та їх відтисків, місці розташування відтиску (над текстом та під ним), корробораційних формулах, видах документів, засвідчених печаткою, тощо. На даний час це найбільш фахове дослідження з цієї тематики.

Міждисциплінарний характер притаманний праці У. Хаварівського, котрий зосередив увагу на гербах львівських унійних владик¹³, серед яких є й особи, котрі очолювали свого часу й Перемишльську греко-католицьку єпархію. Йдеться про єпископів Антонія Ангеловича (1796–1813), Михайла Левицького (1813–1818), Григорія Яхимовича (1848–1860), Йосифа Сембратовича (1867–1872) та Юліяна Сас-Куїловича (1890–1891), щодо окремих з них, як джерело до вивчення особових гербів, автор використовував їхні печатки¹⁴.

Таким чином, в українській історіографії останніх десятиліть простежуються позитивні тенденції у вивченні печаток вищого духовенства. Однак стосуються вони здебільшого певних пам'яток, що збереглися до наших днів та належали окремим особам, або ж печатки духовенства вивчаються переважно в поєднанні з іншими сфрагістичними пам'ятками. У зв'язку з відсутністю комплексних публікацій, присвячених даній проблематиці, нагальною виглядає потреба цілісних, ґрунтовних студій печаток церковної ієрархії, виділених, очевидно, за конфесійними, територіально-адміністративними та хронологічними ознаками із залученням архівних рукописних джерел та оригінальних матриць, що здебільшого зберігаються у музейних колекціях.

Дослідження присвячене штемпелям греко-католицького єпископа Перемишльського, Самбірського і Сяноцького Константина (Чеховича), які зберігаються у Національному музеї Перемишльської землі (Muzeum narodowe ziemi Przemyskiej w Przemyślu (далі – MNZPP)) у Польщі. Подано каталог печаток, їхні ілюстрації та коротку біографічну довідку про життя й діяльність владика. Робота спирається на рукописні архівні джерела і пам'ятки матеріальної культури (оригінальні штемпелі) та репрезентує культурно-релігійну традицію українсько-польського пограниччя. У статті використано унікальні матеріали з архівів та музеїв Перемишля (Archiwum Archidiecezjalne Archidiecezji Przemysko-Warszawskiej (далі – АААРВ)); Muzeum narodowe ziemi Przemyskiej w Przemyślu – фонд “Сфрагістика”¹⁵ та Львова (Центральний

¹² Там само. – С. 893–902, 923–927.

¹³ *Хаварівський У.* Герби львівських владик в унії з Римом 1667–2007. – 112 с.

¹⁴ Йдеться, зокрема, про печатку владика Антонія Ангеловича за 1799 р., митрополита Михайла Левицького за 1820 та 1857 рр., митрополита Григорія Яхимовича за 1863 р. та митрополита Юліяна Сас-Куїловича за 1900 р. (див.: *Хаварівський У.* Герби львівських владик в унії з Римом 1667–2007. – С. 35, 39, 41, 43, 44, 55).

¹⁵ *Скоцилє І.* Печатки Перемиської греко-католицької єпархії кінця XVIII – початку XIX ст. у музейних сфрагістичних колекціях України та Польщі // Знак. – Львів, 2008. – Ч. 45. – С. 2–3.

державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України). – фонд № 146))¹⁶. Вони дають змогу також дослідити на мікрорівні окремі епізоди з життя та професійної діяльності єпископа, його генеалогії, тогочасної геральдики, емблематики та епіграфіки.

Константин (Чехович) народився в с. Дев'ятир Рава-Руського повіту 15 жовтня 1847 р. у сім'ї місцевого греко-католицького священника Йосипа Чеховича (10.04.1811 – 14.12.1875) та Антоніни з Паславських¹⁷. Середню школу закінчив у Яворові в 1858 р., гімназію у 1868 р. та богословську освіту у 1871 р. у Львові¹⁸. Свячення отримав з рук єпископа Івана (Ступницького) у 1873 р. та став сотрудником у парафії Молодич; 1874 р. призначений перфектом наук у львівській семінарії, 1876 р. став парохом Дев'ятиру, 1877 р. австрійський цісар іменував його каноніком греміальним (колегіальним) капітули Перемишльської, єпископ Іван (Ступницький) 1888 р. призначив його соборовим екзаменатором, консисторським референтом і радником та ректором єпархіальної духовної семінарії¹⁹. Після смерті єпископа Юліана (Пелеша) (1896) був призначений капітульним вікарієм та єпархіальним адміністратором²⁰. Інтронізований у 1897 р. на єпископа Перемишльського, Самбірського і Сяноцького й очолював єпархію до самої смерті (1915). Протягом усього цього періоду владика активно працював у різноманітних сферах релігійного і громадського життя краю²¹. 25 грудня 1912 р. Чеховичу було надано шляхетство та герб, наближений до гербу Остоя²².

З-поміж багатьох аспектів його життя та діяльності малодослідженим залишається питання функціонування єпископських печаток²³. На даний час відомо про існування сімох різних штемпелів, якими послуговувався владики у період перебування на катедрі. Усі вони мають металеву основу круглої форми, ручки виготовлені з дерева (3 шт.) та металу (1 шт.). Легенди вигравіювані українською мовою – 4 шт. та латинською – 2 шт. Зміст написів у всіх штемпелях ідентичний – зафіксовано ім'я, прізвище, титул та назву

---

¹⁶ *Ії ж.* Документи Галицького намісництва у Львові як джерело до вивчення церковної сфрагістики Перемишльської єпархії XIX–XX ст. // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2000. – Вип. 35–36. – С. 558–570; *ії ж.* Фонди Центрального державного історичного архіву України у Львові як джерело до вивчення церковної сфрагістики Перемишльської єпархії (кінець XVIII – початок XX ст.) // Історія релігій в Україні: Праці XIII міжнар. наук. конф., Львів, 20–22 травня 2003 р. – Львів, 2003. – С. 512–521.

¹⁷ ЦДІАЛ України. – Ф. 165. – Оп. 3. – Спр. 5059. – Арк. 4 зв., 10–11.

¹⁸ *Skruzeń J. ks. Czechowicz Konstanty* // *Polski Słownik Biograficzny*. – Kraków, 1937. – Т. 4/1. – С. 311.

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само.

²¹ Детальніше про діяльність Константина (Чеховича) див.: Там само. – С. 311, 312; Чехович Константин // *Енциклопедія українознавства. Перевидання в Україні*. – Львів, 2000. – Т. 10. – С. 3742, 3743.

²² *Górzyński S. Nobilitacje w Galicji w latach 1772–1918*. – Warszawa, 1999. – С. 83.

²³ *Скочилас І.* Печатки єпископа Перемишльського, Самбірського і Сяноцького Константина (Чеховича) // *Знак*. – Львів, 2015. – Ч. 67. – С. 3.

епархії, наприклад: КОНСТАНТИНЪ ЧЕХОВИЧЪ ЕПШЬ ПЕРЕМЫСКОЙ САМБ. И. СЯН²⁴.

В основу сюжетного зображення печаток було покладено герб Остоя (фігурний щит, увінчаний короною та клейнодами з пір'ям, у центральній частині щита – меч вістрям вниз, з обох боків якого півмісяці, повернуті ріжками один – вправо, другий – вліво) в поєднанні з атрибутами вищого духовенства (капелюх, митра, єпископська мантія, хрест та жезл). Це зображення з 1899 р. фігурує, окрім печаток, й на титульних сторінках Шематизмів Перемишльської єпархії²⁵. Але у 1914 р. фіксуємо малюнок уже видозміненого герба Остоя²⁶. Очевидно, що справа про надання шляхетства разом з гербом Константину (Чеховичу) у 1912 р.²⁷ знайшла своє відображення і на його штемпелях (*мал. 5, 6 і 7*) – спостерігаємо наступну зміну: у щиті розташовано меч вістрям вгору, з обох боків якого півмісяці ріжками до центру. У цьому випадку спостерігаємо чітку взаємозалежність між геральдиккою та сфрагістикою, що проявилось у відображенні геральдичних змін у печатках.

Серед досліджуваних пам'яток є такі, що використовувалися одночасно і при цьому мали однакові за змістом написи, але вигравіровані різними мовами, кирилицею і латинкою. В Архіві Архієпархії Перемишльсько-Варшавської (м. Перемишль, Польща) зберігся документ, завірений обома печатками одночасно, з допомогою якого й можна пояснити існування та синхронне використання україномовної та латиномовної толок (*мал. 5, 6*). Це грамота, видана Константином (Чеховичем) о. Миколаєві Макарі, яка дозволяла сповідати та накладати єпитимію й давати розгрішення вірним єпархії у всіх її церквах та у приватних оселях, де перебували недужі. Грамота датована 1 вересня 1914 р. й опублікована на одному аркуші двома мовами, і, відповідно, та частина документа, яка написана кирилицею – засвідчена печаткою з українським написом, а друга, де був текст латинкою – завірена печаткою з латиномовною легендою (*мал. 6.5*). Усі інші елементи печаток є практично тотожні, йдеться про розміри, малюнки, ручки тощо. За аналогією з цим документом можемо припустити паралельне існування й інших двох печаток (*мал. 3 і 4*), але у трохи раніший період, імовірно, одночасно з першою датованою печаткою єпископа (*мал. 1*) – 1898–1911 рр. Після проведення детального аналізу обох матриць було підтверджено їхню тотожність та зроблено припущення, що гравіювалися обидва штемпелі в один час і одним майстром.

Оригінальні штемпелі дають можливість отримати інформацію, яку неможливо з'ясувати на основі відтисків: матеріал, з якого виготовлялися основа та ручка; способи кріплення однієї частини до іншої; стан зношеності та наявність пошкоджень – як наслідок виявлення причини заміни одного штемпеля іншим; ім'я майстра (зрідка) тощо.

²⁴ ЦДІАЛ України. – Ф. 146. – Оп. 13. – Спр. 10548. – Арк. 63 зв.

²⁵ Schematismus universi venerabilis cleri ruthenorum catholicorum dioeceseos Premisliensis, Samboriensis et Sanocensis pro Anno Domini 1899. – Premisliae, 1899. – 235 р.; Шематизмъ всего клира греко-католического епархій соединенныхъ Перемыской, Самбѣрской и Сяноцкой. На рѣкъ вѣдъ рожд. Хр. 1912. – Перемишль, 1912. – 540 с.

²⁶ Шематизмъ всего греко-католицкого Клира злученыхъ Епархій Перемыской, Самбѣрской и Сяноцкой на рѣкъ 1914. – Перемишль, 1914. – 436 с.

²⁷ *Górzyński S. Nobilitacje w Galicji w latach 1772–1918.* – S. 83.

Так, наприклад, відсутність певної деталі штемпеля (ручки чи металевої втулки) – також інформує про пошкодження печатки та, відповідно, неможливість її ефективного використання. Без ручки важко зробити якісний відтиск печатки (особливо коли висота усієї металевої частини – 38–52 мм) (мал. 2–4), або ж відламана металева втулка позбавляє стійкості усю конструкцію штемпеля та спричиняє хитання штемпеля (мал. 1), і, як наслідок, відтиски на папері виходять неякісні. На основі досліджуваних пам'яток можна зробити висновок, що спосіб кріплення деталей печатки відігравав важливу роль у тривалості їхнього використання. Штемпелі, які кріпилися шляхом “насадження” ручки на металевий стрижень, збереглися до наших днів без ручок. Це може свідчити про ненадійність даного способу кріплення, як наслідок, дерев'яні ручки з часом переставали міцно триматися і легко знімалися²⁸. І, одночасно, спостерігаємо наявність у всіх інших штемпелях ручок, які кріпилися до основи шляхом вкручування на металевий стрижень із зовнішньою різью (мал. 1, 5, 6, 7), що підтверджує міцність та надійність даного способу кріплення у печатках. Тут зустрічаються варіанти, коли в одних випадках стрижень був частиною основи (мал. 5, 6), а в інших – частиною ручки (мал. 7). Останній варіант, очевидно, пов'язаний з тим, що ручка досліджуваної печатки також була металева. Ще однією причиною заміни старого штемпеля на новий є наявність тріщин як у дерев'яній ручці, так і в елементах металевої основи.

Лише з допомогою візуального огляду можна зафіксувати насічки різної форми (у вигляді перехрещених ліній чи паралельних між собою прямих ліній, але різної довжини) вгорі або збоку металевої основи (мал. 1, 4, 5), які гравіювалися для позначення “верхньої частини” печатки та мали на меті спростити користування матрицею й забезпечити коректні відтиски на папері, а не перевернуті на 180 градусів.

Вивчаючи оригінальні штемпелі, можна досліджувати матеріали, з яких виготовлялася основа – це були металеві сплави, та ручки (у тих випадках, коли вони збереглися): у трьох печатках – дерев'яні і в одній – металева.

Ще одну унікальну річ вдалося встановити завдяки єпископській матриці (мал. 2) – це ім'я гравера – “F. POLEWKA”, яке було викарбувано вгорі на металевій основі²⁹. Такі відомості дуже рідко зустрічалися на штемпелях. При вивченні парафіяльних печаток знайдено відомості лише про два схожих випадки – у Національному музеї у Варшаві вдалося виявити штемпель парафії Поточки³⁰ Холмської православної єпархії із зазначенням імені,

²⁸ Їхня відсутність свідчить про те, що, можливо, вони були втрачені ще за життя владики Константина або ж уже після його смерті.

²⁹ Про це детальніше див.: *Скоциляс І.* Сфрагістика Перемишльської греко-католицької єпархії другої половини XVIII – початку XX ст.: видова класифікація джерел // Українське джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни на порозі XXI ст.: Матер. міжнар. конф., присвяченої 85-літтю від дня народження Ярослава Дашкевича (13–14 грудня 2011 р., м. Львів) / Упоряд. М. Капраль, Н. Кіт, А. Фелюнок. – Львів, 2013. – С. 244.

³⁰ Muzeum Narodowy w Warszawie. – МН. 23957. Детальніше див.: *Скоциляс І.* Функціонування парафіяльних штемпелів у Перемишльській єпархії: місця виготовлення парафіяльних штемпелів, їхня вартість та причини заміни штемпелів // Український археографічний щорічник. Нова серія. – К., 2007. – Вип. 12. – С. 92.

прізвища та адреси гравера, та в Історичному музеї у Сяноку – парафії Малнів³¹ Перемишльської греко-католицької єпархії, обидві печатки датуються кінцем ХІХ – початком ХХ ст. Можливо, це пов’язано з тим, що збереглося дуже мало оригінальних матриць (кілька десятків), тому важко відтворити загальну картину, а ймовірно, у той період все ж не практикувалося зазначення прізвищ граверів на виготовлених ними печатках.

Наявність в один період “великого” і “малого” штемпеля (як, наприклад, печатки *мал. 1 і 2* чи *5 і 7*) можна, зокрема, пояснити давньою традицією економити канцелярські матеріали. Так, збереглося листування між Перемишльською консисторією та губернаторством за 1788 р.³² про виготовлення нової матриці консисторії, в якому, серед іншого, наполегливо рекомендувалося мати окрім великої печатки також малу “для економії сургучу”³³.

Ймовірно, існування печатки № 7 без напису та виконаної у формі контррельєфу пов’язане з використанням сургучу для відтисків та застосуванням цього штемпеля для опечатування кореспонденції.

Функціонування семи штемпелів за урядування Константина (Чеховича) (упродовж 18-ти років – 1897–1915) можна пояснити кількома причинами. Однією з них, зокрема, є фізичний стан печатки – її пошкодження і, як наслідок, заміна новою; іншою – використання об’ємних матеріалів для відбитків (сургуч, віск) вимагало гравіювання печатки у контррельєфі (*мал. 3, 4 і 7*). Як відповідь на суспільно-політичну ситуацію в регіоні – наявність ідентичних печаток та їхнє паралельне використання з легендами на різних мовах (українська і латинь – *мал. 3 і 4, 5 і 6*). У печатках вищого духовенства ХІХ ст. також спостерігаємо відображення змін, які відбувалися з їхніми власниками у релігійно-політичному та громадському житті. Йдеться, зокрема, про отримання вищої посади (архієпископ, митрополит), нагороду орденом, надання шляхетського титулу тощо.

Сам факт збереження до наших днів усіх (чи практично всіх) штемпелів єпископа свідчить про відхід у минуле традиції нищити печатки після смерті їхніх власників (йшлося про князів, пап, єпископів). Очевидно, значною мірою це пов’язане з тим, що на переломі ХІХ–ХХ ст. вони виготовлялися не з дорогіших матеріалів та, ймовірно, зберігалися у владичій канцелярії. Отже, проблема існування кількох різних варіантів печаток в одного єпископа (у музейних збірках збереглася значна кількість оригінальних штемпелів владик³⁴ – може налічувати до десяти одиниць для однієї особи) потребує подальшого ретельного дослідження із залученням додаткових джерел, зокрема з ділянки генеалогії.

Введення в науковий обіг сімох печаток греко-католицького єпископа Константина (Чеховича) сприятиме формуванню загального уявлення про

³¹ Muzeum Historyczne w Sanoku. – Н. 22.

³² Про виготовлення печатки консисторії та листування з Намісництвом див.: *Archiwum Państwowe w Przemyślu*. – Zesp. 142. – Syg. 1374. – St. 12, 58, 60; *Скочиляс І.* До генези парафіяльної сфрагістики Перемишльської єпархії // До джерел. – К.; Львів, 2004. – Т. 1. – С. 614, 615; *Nabywaniec St.* Diecezja Przemyska Greckokatolicka w latach 1772–1795 // *Pzemislia Christiana*. – Przemyśl, 1992–1993. – Т. 5. – С. 82, 83.

³³ *Archiwum Państwowe w Przemyślu*. – Zesp. 142. – Syg. 1374. – St. 58.

³⁴ *Скочиляс І.* Печатки Перемиської греко-католицької єпархії... – С. 2, 3.

його штемпелі. Йдеться, зокрема, про такі сфрагістичні параметри, як зовнішній вигляд, форма, розміри, сюжетне зображення, легенда, а також про причини заміни штемпелів та аспекти, пов'язані з документами – сфери застосування, види документів, які завірялися єпископською матрицею, датування за відтисками тощо. Подальші системні ж студії над печатками вищого духовенства протягом широкого хронологічного періоду у поєднанні з дослідженнями різних адміністративно-церковних одиниць та конфесій дадуть змогу зробити висновки про їхню генезу, розвиток та основні тенденції.

* * *

Каталог укладено за наступною схемою: вказано наявність оригінального штемпеля та кількість виявлених відтисків печатки; хронологічні рамки документів, засвідчених печатками; матеріал, з якого виготовляли оригінальні штемпелі, та матеріал, що використовувався для відбитків; зовнішній вигляд та форма печатки; розміри; спосіб кріплення; сюжетне зображення; легенда; місце зберігання.

Каталог

Перший варіант: оригінальний штемпель; 4 прим. відбитків, 1898–1911 рр. (мал. 1).

Матеріал ручки: дерево, покрите чорним і жовтим лаком, має дві маленькі тріщини внизу біля металевої основи. *Форма:* кулеподібна. *Висота:* 105 мм. *Спосіб кріплення:* дерев'яна ручка вкручена на металевий стержень із зовнішньою різью (що прикріпленій до основи) та вставлена у металеву втулку (яка на час дослідження була повністю відламана і взагалі відсутня).

Матеріал основи: жовтий метал із зеленою патиною, металева основа збоку має насічки у вигляді ліній (10 шт.) різної довжини. *Форма основи:* кругла. *Розмір:* металева основа $d=43,5$ мм; висота металевої основи 6 мм.

Загальна висота: 128 мм.

Матеріал відбитків: чорнило, фарба.

Зображення: угорі кардинальський капелюх, по обидва боки якого звисає по 10 китиць (1: 2: 3: 4). У центрі розгорнута мантия (підбита горностаєм), увінчана митрою (вгорі якої хрест, посаджений на яблучко), в кутах стягнута шнуром з китицями. Обабіч від мантиї виходять жезл (зверху має хрест, посаджений на яблучко, й переплетені два змії) та єпископський хрест. У полі мантиї фігурний щит, увінчаний короною та клейнодами з пір'я (5 шт.). У центральній частині щита – меч вістрям вниз (руків'я зроблено у вигляді хреста), з обох боків якого півмісяці, повернуті ріжками один – вправо, другий – вліво.

Легенда: напис по колу: * КОНСТАНТИНЪ ЧЕХОВИЧЪ ЕППЪ ПЕРЕ-МЫСКІЙ САМБ. И. СЯН. Зовнішній обідок у вигляді лінії.

Місце зберігання: MNZPP. – МР. Н. 8341; AAAPW. – Sygn. 722 (Мохначка); ЦДІАЛ України. – Ф. 146. – Оп. 13. – Спр. 10548. – Арк. 63 зв.; Спр. 12312. – Арк. 141.

Другий варіант: оригінальний штемпель, початок ХХ ст. (мал. 2).

Матеріал ручки: відсутня. *Спосіб кріплення:* ручка насаджена на металевий стрижень.

Матеріал основи: жовтий метал, зверху розміщено напис F. POLEWKA. Металевий стрижень у формі зрізаного конуса (вгорі й по центру якого

нанесено декор у вигляді поперечних ліній), внизу має кулеподібне потовщення, під ним – поясок, орнаментований скошеними насічками. *Форма основи:* кругла. *Розмір:* металева основа $d=25$ мм; висота металевої основи 4 мм.

Загальна висота металевої частини: 38 мм.

Зображення: угорі кардинальський капелюх, по обидва боки якого звисає по 10 китиць (1: 2: 3: 4). У центрі розгорнута мантия (підбита горностаєм), увінчана митрою (вгорі якої хрест, посаджений на яблучко), в кутах стягнута шнурами з китицями. Обабіч від мантиї виходять жезл (зверху має яблучко з хрестом, над ним переплетені два змії) та єпископський хрест. У полі мантиї фігурний щит, увінчаний короною та клейнодами з пір'я (5 шт.). У центральній частині щита – меч вістрям вниз (руків'я зроблено у вигляді хреста), з обох боків якого півмісяці, повернуті ріжками один – вправо, другий – вліво.

Легенда: напис по колу: * КОНСТАНТИНЪ ЧЕХОВИЧЪ ЕППЪ ПЕРЕМЫСКИЙ САМБ. И СЯН. Зовнішній обідок у вигляді лінії.

Місце зберігання: MNZPP. – МР. Н. 11304.

Третій варіант: оригінальний штемпель, початок ХХ ст. (*мал. 3*).

Матеріал ручки: відсутня. *Спосіб кріплення:* ручка насаджена на металевий стрижень (конусоподібної форми, вгорі зрізаний, внизу по колу йде різь), який з'єднується з кулеподібним потовщенням (під ним поясок, орнаментований насічками).

Матеріал основи: жовтий метал. *Форма основи:* кругла. *Розмір:* металева основа $d=45$ мм; висота металевої основи 7 мм.

Загальна висота металевої частини: 52 мм.

Зображення: угорі кардинальський капелюх, по обидва боки якого звисає по 10 китиць (1: 2: 3: 4). У центрі розгорнута мантия (підбита горностаєм), увінчана митрою (вгорі якої хрест, посаджений на яблучко), в кутах стягнута шнурами з китицями. Обабіч від мантиї виходять жезл (зверху має хрест, посаджений на яблучко, й переплетені два змії) та єпископський хрест. У полі мантиї фігурний щит, увінчаний короною та клейнодами з пір'я (5 шт.). У центральній частині щита – меч вістрям вниз (руків'я зроблено у вигляді хреста), з обох боків якого півмісяці, повернуті ріжками один – вправо, другий – вліво.

Легенда: напис по колу: * КОНСТАНТИНЪ ЧЕХОВИЧЪ ЕППЪ ПЕРЕМЫСКИЙ САМБ. И СЯН. Зовнішній обідок у вигляді крапочок.

Місце зберігання: MNZPP. – МР. Н. 7193.

Четвертий варіант: оригінальний штемпель, поч. ХХ ст. (*мал. 4*).

Матеріал ручки: відсутня. *Спосіб кріплення:* ручка насаджена на металевий стрижень (конусоподібної форми, зрізаний вгорі), який з'єднується з кулеподібним потовщенням (під ним поясок, орнаментований косими насічками).

Матеріал основи: жовтий метал, збоку металева основа має насічки у вигляді ліній різної довжини. *Форма основи:* кругла. *Розмір:* металева основа $d=43$ мм; висота металевої основи 7 мм.

Загальна висота металевої частини: 47 мм.

Зображення: угорі кардинальський капелюх, по обидва боки якого звисає по 10 китиць (1: 2: 3: 4). У центрі розгорнута мантия (підбита горностаєм),

увінчана митрою (вгорі якої хрест, посаджений на яблучко), в кутах стягнута шнурами з китицями. Обабіч від мантиї виходять жезл (зверху має хрест, посаджений на яблучко, й переплетені два змії) та єпископський хрест. У полі мантиї фігурний щит, увінчаний короною та клейнодами з пір'я (5 шт.). У центральній частині щита – меч вістрям вниз (руків'я зроблено у вигляді хреста), з обох боків якого півмісяці, повернуті ріжками один – вправо, другий – вліво.

Легенда: напис по колу: * CONSTANTINUS CZECHOWICZ EPPUS PREMISLIENSIS SAMB. ET SAN. Зовнішній обідок у вигляді крапочок.

Місце зберігання: MNZPP. – МР. Н. 7194.

П'ятий варіант: оригінальний штемпель; 1 прим., 1914 р. (мал. 5).

Матеріал ручки: дерево, покрите чорним лаком. *Форма:* кулеподібна. *Висота:* 83 мм. *Спосіб кріплення:* дерев'яна ручка вкручена на металевий стрижень із зовнішньою різью (прикріплений до основи).

Матеріал основи: жовтий метал. *Форма основи:* кругла. *Розмір:* металева основа $d=48$ мм; висота металевої основи 4 мм; висота металевого стрижня – 18 мм.

Загальна висота: 115 мм.

Матеріал відбитку: фарба.

Зображення: угорі кардинальський капелюх, по обидва боки якого звисає по 10 китиць (1: 2: 3: 4). У центрі розгорнута мантия (підбита горностаєм), увінчана митрою (вгорі якої хрест, посаджений на яблучко), в кутах стягнута шнурами з китицями. Обабіч від мантиї виходять жезл (зверху має хрест, посаджений на яблучко, й переплетені два змії) та єпископський хрест. У полі мантиї фігурний щит, увінчаний короною та клейнодами з пір'я. У центральній частині щита – меч вістрям вгору, з обох боків якого півмісяці ріжками до центру (видозмінений герб Остоя).

Легенда: напис по колу: * КОНСТАНТИНЪ ЧЕХОВИЧЪ ЕППЪ ПЕРЕМЫСКИЙ САМБ. И СЯН. Зовнішній обідок у вигляді лінії.

Місце зберігання: MNZPP. – МР. Н. 7763; АААРW.

Шостий варіант: оригінальний штемпель; 1 прим., 1914 р. (мал. 6).

Матеріал ручки: дерево, покрите чорним лаком, вгорі є металева кнопка, яка позначає верх печатки. *Форма:* кулеподібна. *Висота:* 80 мм. *Спосіб кріплення:* дерев'яна ручка вкручена на металевий стрижень із зовнішньою різью, який прикріплений до основи.

Матеріал основи: жовтий метал. *Форма основи:* кругла. *Розмір:* металева основа $d=48$ мм; висота металевої основи 4,5 мм; висота металевого стрижня – 20 мм.

Загальна висота: 115 мм.

Матеріал відбитку: фарба.

Зображення: угорі кардинальський капелюх, по обидва боки якого звисає по 10 китиць (1: 2: 3: 4). У центрі розгорнута мантия (підбита горностаєм), увінчана митрою (вгорі якої хрест, посаджений на яблучко), в кутах стягнута шнурами з китицями. Обабіч від мантиї виходять жезл (зверху має хрест, посаджений на яблучко, й переплетені два змії) та єпископський хрест. У полі мантиї фігурний щит, увінчаний короною та клейнодами з

пир'я. У центральному полі щита меч вістряв вгору, з обох боків якого півмісяці ріжками до центру (видозмінений герб Остоя).

Легенда: напис по колу: * CONSTANTINUS CZECHOWICZ EPPUS PREMISLIENSIS SAMB. ET SAN. Зовнішній обідок у вигляді лінії.

Місце зберігання: MNZPP. – МР. Н. 7767; AAAPW.

Сьомий варіант: оригінальний штемпель; поч. ХХ ст. (мал. 7).

Матеріал ручки: метал. Форма: фігурна з виступами. Висота: 65 мм, довжина металевого стрижня – 7 мм. Спосіб кріплення: у ручку вставлено металевий стрижень із зовнішньою різью, який вкручується в основу.

Матеріал основи: метал. Форма основи: кругла. Розмір: металева основа d=22 мм; висота металевої основи 1 мм.

Загальна висота: 98 мм.

Зображення: угорі кардинальський капелюх, по обидва боки якого звисає по 10 китиць (1: 2: 3: 4). У центрі розгорнута мантия (підбита горностаєм), увінчана митрою (вгорі якої хрест, посаджений на яблучко), в кутах стягнута шнуром з китицями. Обабіч від мантиї виходять жезл (зверху має хрест, посаджений на яблучко, й переплетені два змії) та єпископський хрест. У полі мантиї фігурний щит, увінчаний короною та клейнодами з пир'я. У центральному полі щита меч вістряв вгору, з обох боків якого півмісяці ріжками до центру (видозмінений герб Остоя).

Легенда: відсутня.

Місце зберігання: MNZPP. – МР. Н. 7874.

ІЛЮСТРАЦІЇ

мал. 1.1.

мал. 1.2.

мал. 1.3.

мал. 2.1.

мал. 2.2.

мал. 2.3.

мал. 3.1.

мал. 3.2.

мал. 4.1.

мал. 4.2.

мал. 5.1.

мал. 5.2.

мал. 5.3.

мал. 5.4.

мал. 5.5.

мал. 6.1.

мал. 6.2.

мал. 6.3.

мал. 6.4.

мал. 6.5.

мал. 7.1.

мал. 7.2.

мал. 7.3.

Ирина Скочиляс (Львів). Печатки єпископа Перемишльського, Самбірського і Сяноцького Константина (Чеховича)

У роботі представлено сім штемпелів греко-католицького єпископа Константина (Чеховича), які зберігаються у фондах Національного музею Перемишльської землі (м. Перемишль, Польща). Укладено каталог печаток та подано їхні ілюстрації.

Ключові слова: штемпелі, печатки, відтиски, єпископ Константин (Чехович), легенда, сюжетне зображення.

Ирина Скочиляс (Львов). Печати єпископа Перемышльського, Самборського и Сяноцкого Константина (Чеховича)

В работе представлены семь штемпелей греко-католического епископа Константина (Чеховича), которые хранятся в фондах Национального музея Перемышльской земли (г. Перемышль, Польша). Составлен каталог печатей с добавлением иллюстраций.

Ключевые слова: штемпели, печати, оттиски, епископ Константин (Чехович), легенда, сюжетное изображение.

Iryna Skochyliias (Lviv). Stamps of the Bishop of Peremyshl, Sanik, and Sambir Kostiantyn (Chekhovych)

The paper presents seven stamps of the Greek Catholic bishop, Kostiantyn (Chekhovych), that are stored in the collections of the National Museum in Peremyshl. There is a catalog of the stamps and illustrations in the article.

Key words: stamps, prints, bishop Kostiantyn (Chekhovych), legend, image.